

*Yves Desmet*¹

Een verscheurende, maar noodzakelijke keuze

Er liggen hier veel exemplaren van *De Morgen* op de tafeltjes. Ik zeg dit niet om ten overvloede mijn gebrek aan bescheidenheid te bewijzen, maar om een punt te maken. Twintig jaar geleden vond je geen *De Morgen* op een vu-congres. Waarom vandaag wel? Omdat *De Morgen* en de vu, zij het vanuit een verschillende bron, blijkbaar eenzelfde voorlopige monding bereikt hebben, die van het links-liberalisme. Toen uitgever Christian Van Thillo me zes jaar geleden vroeg hoe ik een moderne kwaliteitskrant in één woord ideologisch zou omschrijven, was dat trouwens net het woord dat ik gebruikte: links-liberalisme. Het was mijn overtuiging dat op de lezersmarkt, en voor een groot stuk stemt dat overeen met de politieke en electorale markt, een nieuw publiek was gegroeid dat niet bediend werd door de klassieke kranten en door de klassieke politieke partijen.

Ik omschrijf die generatie graag als de eerste ontzuilde Vlaamse generatie: een jongerengroep – waarvan de ouderdomsdekens nu stilaan naar de veertig gaan of iets erover zitten – van jonge Vlamingen die niet zijn opgegroeid in de oude verzuilde Vlaamse maatschappij waarin iedereen van de wieg tot het graf begeleid werd, het weze door de socialistische, de christelijke, de liberale of de Vlaams-nationalistische zuil. Het was een groep die dankzij de democratisering van het onderwijs beter opgeleid was, die

Yves Desmet

daardoor ook het vermogen bezat enige kritische reflectie te maken en die er niet van hield de les gespeld te worden. De slogan van de links-liberalen in Nederland luidt: 'D'66 geeft je de informatie maar neemt de beslissingen niet in jouw plaats.' De eerste kreet van de vernieuwde *De Morgen* was: 'U kan maar best een eigen mening hebben.' Dat kan geen toeval zijn.

Een andere kenmerkende eigenschap van deze generatie is dat ze een absolute allergie had voor alles dat naar klassieke politiek neigde of rook. Wat door de klassieke politiek nogal verkeerd werd vertaald: zij begrepen de nieuwe generatie als die van het individualisme, het materialisme, als te zeer op zichzelf betrokken om nog met maatschappelijke ordening of met politiek bezig te zijn. Zij dwaalden.

De jonge generatie had gewoon genoeg van de manier waarop in dit land aan politiek werd gedaan. Een politiek – en ik maak er een beetje een karikatuur van – waarin de atomaschriftjes van Leo Delcroix de grondwet hadden vervangen, waarin je naar boven kon stoten in de administratie niet op basis van wat je kon en je verdiende, maar op basis van wie je kende, waarin ideologie eigenlijk verworden was tot enkele goedkope kreten op een verkiezingscongres, maar waarbij concrete politiek bestond uit cliëntelisme, uit het beheren van macht, uit het uitoefenen van macht, zonder veel visie.

Niet dat de jonge generatie een uitgewerkt maatschappelijk project of een allesomvattende ideologie beleed, integendeel. Voor haar zijn met de val van De Muur alle zekerheden verdwenen; het is een generatie van twijfelende zoekers. Pragmatici ook, die concrete oplossingen verkiezen boven steriel politiek gekibbel. Met een behoorlijke portie engagement, die ze echter niet kwijt kunnen in de klassieke politieke partijen. Geen haar op hun hoofd denkt eraan om tien jaar de stoeltjes op een algemene vergadering klaar te zetten voor ze misschien een tiende plaats krijgen op een lijst voor de gemeenteraadsverkiezingen. Nee, dan

Een verscheurende, maar noodzakelijke keuze

deden ze liever vrijwilligerswerk in de wereldwinkel, gingen ze T-shirts van Greenpeace kopen op de markt, of de cd van Live-aid.

Het is een ge-ontideologiseerde generatie: een generatie die de val van De Muur heeft meegemaakt, een generatie waarvoor er geen grote politieke waarheden meer bestaan. Die niet langer gelooft in de grote raamverhalen van hetzij het marxisme, hetzij het ultra-liberalisme, hetzij de katholieke kerk en alle andere denkstelsels waarin die oudere generatie haar grote gelijk beleefde. Ze groeide op in de periode dat het ideologisch debat nog op het scherp van de snee werd gevoerd. De Verhofstadt van toen was dat kloontje van het neoliberale thatcherisme. De sp van Tobback was een nostalgische verdedigingsmachine van verworven rechten geworden, bang en angstig voor om het even welke verandering, om het even welk toekomstproject.

In alle partijen, en ik reken daar gemakkelijkschalve ook even het Vlaams-nationalisme bij, heerste een vrij gescleroseerde kijk op politiek. Achteruit kijkend de toekomst tegemoet gaande. Dat sprak die jeugd absoluut niet aan, dacht ik. Dus hebben we geprobeerd een krant te maken die wel beantwoordde aan de informatiebehoefte van die groep, die inspeelde op hun noden en verlangens. Het bleek niet geheel onsuccesvol: geen enkele krant in de Belgische geschiedenis heeft zowel procentueel als in absolute cijfers een oplagestijging gerealiseerd zoals *De Morgen*. Ik zeg dat niet om mijn verdienste of die van mijn redactie te bewieroken, maar als bewijs van mijn stelling dat er wel degelijk een doelpubliek in Vlaanderen is, dat niet door de krantenmarkt bediend werd en, naar ik vermoed, ook niet door de politieke markt.

Nu bleek ik in die analyse niet echt alleen te zijn: ik heb in de loop der jaren in zowat alle mogelijke partijen mensen ontmoet die grotendeels dezelfde maatschappelijke analyse maakten, zij het dat ze aan een aantal problemen een andere ideologische of pragmatische oplossing wilden geven, maar die wel beseften dat

de oude structuur waarin die politiek georganiseerd was, in wezen een nog altijd negentiende-eeuwse structuur is, gebaseerd rond die drie klassieke breuklijnen die altijd de Belgische politiek hebben beheerst: arbeid-kapitaal, vrijzinnig-gelovig en Vlaams-Waals. Al de partijen hebben zich daarop geënt en daar een positie in gekozen. Wat men niet heeft gezien is dat een aantal van die breuklijnen verschrompeld is en dat je nieuwe breuklijnen hebt gekregen, en een van de belangrijkste nieuwe breuklijnen is met name die immateriële as die tot stand is gekomen. Het probleem van die nieuwe generatie is niet langer dat er een vrije markt is. Ik denk niet dat zij tegen de vrije markt is, omdat zij die gewoon aanvaardt als het beste en meest efficiënte herverdelingsmechanisme van goederen en diensten dat we tot hiertoe hebben kunnen uitvinden.

Waar die generatie wel een probleem mee heeft is dat die vrije markt in wezen een ethisch en moreel neutraal begrip is – vrije markt is niet ethisch goed of ethisch slecht, het is een systeem dat werkt en dat zich niets van moraliteit aantrekt – maar dreigt zo dominant te worden dat de immateriële dimensie verloren dreigt te gaan. Niet de vrijemarkteconomie is het probleem, wel dat ze dreigt een vrijemarktsamenleving te creëren, waarin we van alles nog wel de prijs, maar van niets nog de waarde kennen. Een samenleving die lijdt aan het blinde geloof dat meer welvaart per definitie ook meer welzijn zal creëren. Quod non.

Vlaanderen is nog nooit zo rijk geweest, heeft nog nooit zo veel mensen tegelijk aan het werk gehad als vandaag en toch is er dat onbehagen en die onvrede – wat zich vertaalt in onveiligheidsgevoelens, in het toenemend voorschrijfgedrag van antidepressiva, in toenemend extreem-rechts stemgedrag. Mensen voelen zich ondanks hun materiële welvaart niet goed in hun vel. Die evolutie is in een enorme stroomversnelling gekomen – zoals dat altijd in België gebeurt – naar aanleiding van een crisis, in dit geval de Dutroux-affaire. Omdat buiten de emotionele schokgolf

Een verscheurende, maar noodzakelijke keuze

die ervan uitging, ze ook een structureel falen van de Belgische overheid en van haar instellingen blootlegde.

Ook voor een aantal jongere politici uit verschillende partijen was het een schok: er ontstond een beweging om over een nieuwe politieke structuur na te denken, die ik niet direct links-liberaal wil noemen, maar die in ieder geval aandacht had voor die nieuwe breuklijnen, voor die nieuwe aandachtspunten, voor de nieuwe uitdagingen die zich stelden. De poging mislukte, vrees ik, omwille van het feit dat de politiek geen rationeel bedrijf is. De politieke analyse die ze maakten was correct, hun oplossing – een nieuwe politieke formatie – evenzeer. Waarom gebeurde het dan niet? Omwille van een zekere weemoed, die 's avonds komt, en die niemand verklaren kan. Omwille van een zekere melancholie, een oud-strijdersgevoel. Het is in dit land, dat hoe dan ook aan zijn wortels nog altijd verzuild blijft, blijkbaar zeer moeilijk om de vertrouwde schapenstal te verlaten en om helemaal alleen op een marktplein te gaan staan met de vraag: 'Wie wil er hier nu met mij meedoen?' Want dan voel je de oude achterban waar je samen zo veel strijdliezen mee hebt gezongen, betogingen in Voeren hebt mee gelopen, in eerste-meistoeten bent mee opgestapt, zachtjes knagen, krijg je de vrees voor overloper uitgekreten te worden. En er zijn praktische hindernissen: ga er maar eens aan staan, zonder overheidsdotaties, zonder kader, zonder infrastructuur, zonder regionale werkingen, zonder garantie op een verderzetting van je mandaat.

De koudwatervrees haalde het, ik dacht definitief. Maar toen was daar toch wel een vetmelter die een portie gif in kippenvoer gooit. De grootste revoluties komen op kraaienpootjes. Opeens ontstaat de mathematische mogelijkheid om voor het eerst de partij die de permanente monopoliehouder van de macht geweest is, even buitenspel te zetten, en de sterkhouders van de coalitie die dat voor mekaar brengt, bestaan niet toevallig uit heel wat figuren die destijds droomden over dat nieuwe project.

Yves Desmet

Er speelt nog een element: de mensen zijn naar elkaar toegegroeid. Een Verhofstadt is niet langer de baby-Thatcher die zweert bij puur neoliberale concepten, en een Frank Vandenbroucke is niet langer de beheerder van de collectieve uitkeringsstaat, die vindt dat iedereen steun moet hebben en dat het dan allang goed is. Ze evolueren in hun denkbeelden, leren elkaar kennen, voor een stuk appreciëren, en opeens ontstaat er een nieuwe dynamiek. En bij overschot van geluk hebben ze ook nog geld ter beschikking om dingen mee te doen, hebben ze voor het eerst in vele jaren een verhaal ter beschikking over die actieve welvaartsstaat, in wezen het compromis tussen de klassieke neoliberale aanpak en de klassieke sociaal-democratische aanpak: het links-liberalisme in de praktijk.

Het is de verdienste van de Volksunie geweest – zelfs al ten tijde van een persoon wiens naam hier als een vloek klinkt, maar toch: ook Jaak Gabriëls is bezig geweest met de invulling van dat concept – dat zij een van de eerste is geweest die de vraag heeft gesteld: zodra onze eerste prioriteit, het natievormende, die Vlaamse staat, bijna voltooid is, hoe moet het dan verder? Hoe gaan we dat Vlaamse huis inrichten?

De eerste discussies zijn inderdaad binnen de Volksunie verlopen, ook de eerste discussies over het milieu trouwens. Alleen vrees ik dat de geschiedenis zich zal herhalen: als jullie je niet repen zullen de anderen er mee weg zijn. Agalev heeft jullie het groene thema ontfutseld, en deze paarse coalitie is zich in sneltreinvaart het links-liberalisme aan het toe-eigenen. Zeker in de perceptie van de publieke opinie, zeker in de perceptie van de jongere generatie, legt paars op dit ogenblik de sterkste claim op dat begrip links-liberalisme, veel meer dan vubid dat doet. Dat hebben jullie een beetje aan jezelf te danken, omdat ondanks het feit dat het links-liberale gedachtegoed wel voor een stuk aanwezig is binnen de Volksunie, dat niet gedragen wordt door de hele partij, waar nog een heel sterke vleugel de nadruk legt op het puur

Een verscheurende, maar noodzakelijke keuze

Vlaams-nationalistische aspect. Alleen dat kan voor mij verklaren waarom jullie op Vlaams niveau wel meedoen met paars en federaal niet. Dat zal perfect logisch en duidelijk zijn voor de Vlaams-nationale ideologen in jullie partij, maar voor de rest snapt geen hond die schizofrenie.

Ik heb jullie niets voor te schrijven, laat staan een vadermoord. Maar toch wordt het tijd om van dat vicieuze trekje van het Vlaams-nationalisme af te komen, met name dat grenzeloze masochisme dat deze partij nu al decennia kenmerkt, en alleen kan praten in termen van Vlaamse vernederingen en kaakslagen. Geloof het nu eens van een bijna objectieve buitenstaander: jullie hebben gewonnen! Het is goed geweest: het federalisme is er! De droom van Frans Van der Elst is zogoed als vervuld. Alles kan nog verfijnd, aangepast, verdiept worden, welzeker. Maar geniet toch eens een keer, en ga dan de toekomst in met een nieuwe missie.

Vlaanderen komt er toch, daar hoeven jullie niet eens veel meer moeite voor te doen. Iedereen die de politiek een beetje volgt, ziet dat er op het federale niveau twee grote stofzuigers staan te werken. Een stofzuiger waardoor hoe dan ook onherroepelijk steeds meer bevoegdheden naar het regionale niveau getrokken zullen worden. En een Europese stofzuiger die steeds meer bevoegdheden van fiscale, sociale en economische aard naar het Europese niveau zal zuigen. Het federale niveau zal hoe dan ook verwasemen.

In dat scenario volgt gewoon een nuchtere kosten-batenanalyse: gaan we nog zoveel tijd en moeite steken in iets dat al grotendeels verwezenlijkt is en dat automatisch verder zal groeien, om nu, liefst morgen, de Vlaamse vlag te kunnen hijsen op weet ik veel welk overheidsgebouw jullie zint? Ook al is daar stilaan geen enkele kiezer meer in geïnteresseerd, een groupuscule van *die-hards* niet te na gesproken? Of wordt het nu stilaan eens geen tijd om nu te zeggen: kijk, we hebben een schitterende generatie poli-

Yves Desmet

tici gehad, die ons programma zogoed als gerealiseerd hebben. Nu kiezen we voor een maatschappelijk model om dat Vlaamse huis aan te kleden, het links-liberalisme, en gaan we kijken of we dat alleen, dan wel in alliantie met anderen kunnen verwezenlijken.

Het kan een verscheurende keuze lijken, maar het alternatief is nog erger. Zeg me niet dat de Volksunie echt wil verschrompelen tot een politiek fossiel zonder enige aantrekkingskracht op de jongere generaties?

Noot

- ¹ Dit is de tekst van de toespraak van Yves Desmet op de studiedag 'Een Vierde Weg? Links-liberalisme en nationalisme', Vlaams Parlement, 13 mei 2000.